

Мук, Адолф, члан ЦК КПЈ, револуционар, антифашиста, (Котор, 4. VI 1893 – Широки бријег, 21. IV 1943)

Основну школу и два разреда гимназије завршио је у Котору, а потом технички Лицеј у Венецији. Члан Комунистичке партије Југославије од оснивања. На основу *Обзнане*, као истакнутом противнику монархистичког режима суђено му је више пута од 1921. до 1926, као једном од првих југословенских комуниста који је хапшен и судски гоњен. Током 1923. и 1924. био је главни организатор Независне радничке партије Југославије у Боки Которској и организатор синдикалног покрета у том крају. У време репресије током Шестојануарске диктатуре илегално је радио у Подгорици. У највише партијско тело, петочлани Политбиро Централног комитета КПЈ, изабран је на Четвртој земаљској конференцији у Љубљани, децембра 1934. Због репресије према противницима режима деловао је из иностранства, пре свега из Беча и Париза. Услед неповољних услова деловања и сталних обрачуна са комунистима, као кључним противницима власти, радио у илегалу, под конспиративним именима и псеудонимима од којих се најчешће у изворима јављају: *Јелка*, *Тизлер*, *Вајсман*, *Леви*, *Цвајг*, *Птар Приморски*, *Которић*, *Манојло*. У поверљивим полицијским документима означен као „душа целокупног илегалног партијског рада“ монархистичкој Југославији. Аутор је познатог писма комунистима Србије од 2. новембра 1936. у коме се критикује платформа Народног фронта у Србији у појединим поставкама о националном питању. Писао текстове и сарађивао у многим левичарским листовима: *Радничке новине*, *Ослобођење*, *Глас слободе*, *Борба*, *Радничко јединство*, *Пролетер*, *Радни народ*, итд. Из партијског врха је уклоњен 1937. доласком Јосипа Броза Тита на место генералног секретара КПЈ.

У то време у Шпанији је био у току рат између републиканских снага антифашизма и фашизма. Према инструкцијама Коминтерне, КПЈ је требало у Шпанију да упути најмање 3.000 добровољаца из Југославије и емиграције. Тада су из избеглиштва у Југославију упућени високи партијски функционери, међу њима и Мук, кога је ЦК КПЈ одредио да руководи акцијом отпремања у Шпанију око 500 прикупљених добровољаца. У ту сврху је изнајмљен француски брод *La Corse*, који је у пролеће 1937. кренуо из марсељске луке за Југославију. Међутим, у фебруару исте године, влада Краљевине Југославије донела је одлуку о забрани одласка добровољаца у Шпанију и прикупљања доброволјних прилога, чиме је *de facto* криминализована свака помоћ републиканским снагама антифашизма.

Убрзо, 4. марта, на основу те одлуке, полиција је у Котору ухапсила велику групу левичарских добровољаца која се спрема да пристиглим француским бродом отпутује у Шпанију. Уз око стотину добровољаца у тој акцији је ухапшен и Мук, као руководилац и главни организатор наведеног транспорта. Након хапшења и заточеништва у београдској *Главњачи*, где је био изложен интензивним и свакодневним полицијским мучењима, признао је свој илегални рад, због чега је осуђен пресудом *Суда за заштиту државе* на десетогодишњу затворску казну и доживотни губитак грађанских права. Касније му је казна смањена на пет година. У својим документима и бројним новинским чланцима руководство КПЈ и Тито су га осудили као издајника, избадивши га из својих редова, због колебљивости и лошег држања пред полицијом у притвору током истраге. Компромитаацијом и јавном дифамацијом Мука, Тито је у покушају да оконча фракцијске борбе и успостави идејно и организационо јединство КПЈ, као нови генерални секретар, желео пре свега да се обрачуна са својим претходником Миланом Горкићем, коме је Мук био близак. Рат и окупацију Југославије Мук је дочекао у сремскомитровачком затвору, изолован по наредби партијског врха од осталих заточених комуниста, који га нису обавестили о бекству 1941. Марта 1942. му је истекла затворска казна, па су га окупационе власти из Сремске Митровице преко Београда, Сарајева, Мостара и Дубровника пребациле у которски затвор у јулу 1942. Тамо је остао до 21. априла 1943. када су га на путу од Котора према Дубровнику, код Широког бријега, убили италијански фашистички окупатори, приликом исценираног покушаја бекства. Претходно су му у затвору нудили азил у Италији, ако се одрекне комунистичких и антифашистичких идеја, што је недвосмислено одбио. Говорио је немачки, француски, италијански и руски језик. И његова рођена браћа су погинули као жртве фашиста; Артура су у Котору 1941. стрељали Италијани, а Трипа су на Цетињу 1944. обесили Немци.

ИЗВОРИ: АЈ, фонд ДСЗД, 23/1937; АЈ, ф. 14, МУП КЈ, док. 27.

Политика, 26. II 1937, 3; Т. Т. „Случај издајника Мука“, *Пролетер. Орган ЦК КПЈ*, 1929–1942, Београд 1968, 613; А. Мугоша, „Пребацивање до Чања“, у: *Шпанија 1936–1939*, књига 5, Београд 1971, 220; Јосип Броз Тито, *Сабрана дјела*, књиге 3 и 4, Београд 1977, 87/III, 136/III, 147/III, 148/III, 177/III, 226/III, 235/III, 250/III, 42/IV, 76/IV, 128/IV, 244/IV, 249/IV; Живко Аврамовски, *Британци о Краљевини Југославији. Годишњи извештаји*

Британског посланства у Београду 1921–1938, књига 2, Београд–Загреб 1986, 550, 573; Бранко Петрановић, Момчило Зечевић, *Југословенски федерализам – идеје и стварност. Тематска збирка докумената*, том 1, Београд 1987, 605; Живојин Павловић, *Биланс совјетског термидора: приказ и открића о делатности и организацији стаљинског терора*, Београд 2003.

ЛИТЕРАТУРА: Јован Р. Бојовић, „Суђење Адолфу Муку 1923. године“, *Бока*, бр. 4, 1972; Хју Томас, *Шпањолски грађански рат*, 1–2, Ријека 1981; *Историја Савеза комуниста Југославије*, Београд 1985, 125–127; Јован Р. Бојовић, „О Адолфу Муку“, у: *Петровачка комуна 1920. године – прва комунистичка општина на Јадрану*, Титоград, 1986, 241–266; Иван Очак, *Горкић: Живот, рад и погибија*, Загреб, 1988, 164, 165, 171, 220, 222, 224, 226, 227, 229, 242, 245, 249, 253, 255, 257–260, 272, 274, 279, 280, 285, 286, 288, 304, 305, 334, 336, 338, 339, 346, 348, 358; Ђуро Батрићевић, „Неуспјела акција пребацивања црногорских добровољаца у Шпанију 1937. године и њене посљедице“, у: *Шпањолска 1936–1939. Прилози са знанственог савјетовања*, ур. Љубо Бобан, Загреб 1989, 253–266; Тончи Шитин, „Организација пункта за прихват шпањолских добровољаца и проблеми њихова одласка из Далмације 1937. године“, у: *Шпањолска 1936–1939. Прилози са знанственог савјетовања*, ур. Љубо Бобан, Загреб 1989, 315–343; Саво Пешић, *Шпањолски грађански рат и КПЈ*, Ријека 1990; Ранко Кончар, *Опозиционе партије и аутономија Војводине 1929–1941*, Нови Сад 1995, 276–278.

Миливој Бешлин